

33 . Istria | Județ: Constanța | Punct: Cetate | Anul: 2009

Anul: 2009

Cod RAN: 62039.01

Perioade: Preistorie, Protoistorie, Antichitate, Evul Mediu

Epoci: Hallstatt, La Tène, Epoca greacă, Epoca elenistică, Epoca romană timpurie, Epoca romană târzie, Epoca migrațiilor

Tipuri sit: descoperire funerară, tip neprecizat, amenajare/construcție

Categoriile sit: Apărare (construcții defensive), Domestic, Industrial, Religios, ritual și funerar

Autori: Corneliu Beldiman, Diana Maria Sztancs

Instituții: Universitatea Creștină "Dimitrie Cantemir", București, Universitatea "Lucian Blaga", Sibiu

Raport

Corneliu Beldiman (UCDC București), Diana-Maria Sztancs (ULB Sibiu)

Săpăturile arheologice efectuate în campania 2002 la Istria în Sectorul Basilica cu criptă („Florescu”) (HST-BFL) sub conducerea dr. Irina Adriana Achim (IABi)¹ au condus la recuperarea a două piese speciale (datorită rarității lor și condițiilor excelente de conservare) aparținând industriei materiilor dure animale (IMDA). În anul 2008, respectiv 2009, acestea au fost puse la dispoziția autorului principal al prezentului raport pentru o analiză detaliată, în scopul continuării studiului sistematic al artefactelor din MDA în proveniență din sectorul respectiv al binecunoscutului sit vest-pontic*. Ele se adaugă altor cinci obiecte recuperate cu ocazia cercetărilor desfășurate în anul 2008 și deja studiate². Piesele se păstrează în colecțiile Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan” al Academiei Române, București. Este vorba de: 1. uneltă (nicovală) din corn de cerb pentru dințarea tăișului secerilor de fier; 2. element receptor (mâner) din corn de cerb, piese recuperate dintr-un context secundar, probabil de abandon, cu datare încă neprecizată de manieră rezonabilă, din motive legate de intervențiile anterioare (cercetări Grigore Florescu) în aria sectorului respectiv; unele indicii se referă la încadrarea în sec. I-II p.Chr., altele la datarea în sec. IV-VI p.Chr.³. Primul dintre artefacte (nicovala) a fost prezentată preliminar în comunicarea susținută la sesiunea de rapoarte arheologice de la Târgoviște din anul 2008; anul descoperirii a fost menționat ca fiind 2003; facem aici convenita rectificare; al doilea artefact a rămas până acum inedit. Pentru reperele metodologice ale analizei a se vedea articolele și studiile noastre recente⁴.

Nicovală din corn de cerb

În general, sub raport tipologic, după numărul fețelor nicovalelor (părților active) putem distinge subtipurile, stabilite convențional și care reflectă, desigur, stadiul utilizării artefactelor: cu o parte activă (nicovală simplă); cu două părți active (nicovală dublă); cu trei părți active (nicovală triplă); cu patru părți active (nicovală quadruplă); subtip nedeterminabil. Pentru redactarea raportului de față au fost utilizate datele analizei exhaustive a piesei în microscopie optică de mică putere (măritori 4x - 40x). Artefactele desemnate cu termenul de nicovală⁵, fixate într-un suport de lemn special, pe un banc de lucru, erau utilizate la fasonarea secerilor de fier, respectiv dințarea, prin percuție indirectă, a părții lor active (a tăișului) - amenajare inițială sau reparare/reamenajare. Astfel de piese au fost deja semnalate la Istria, fiind descoperite atât în Sectorul Basilica extra muros, cât și în Sectorul Basilica cu criptă („Florescu”) și datate în sec. al II-lea p.Chr.⁶

HST/2002-BFL 6: nicovală triplă (trei fețe active) pe segment de ax de corn de cerb, utilizată pentru dințarea tăișului secerilor de fier; a fost amenajată pe o piesă mai veche, reprezentând, probabil, un suport cu perforații la extremități, folosit pentru transportarea pe umăr a obiectelor grele, fixate prin atârănare cu sfoară groasă (suport de tip „cobiliță”). Corn de cerb, exemplar matur, ax stâng, segment bazal (între raza 2 și raza 3); se păstrează bazele razelor. Fețele anatomice au fost fasonate, în prima fază de prelucrare, prin cioplire

oblică, în scopul înlăturării reliefului anatomic (canale, perlură); s-au obținut, astfel, pe mai multe planuri, fețe lise (aspect multifacetat). Aceste fețe au fost exploatare în etapa a doua de folosire, ca nicovale; pe fețele posterioară, mediană și laterală ale segmentului de ax se observă serii de impresiuni triunghiulare dispuse în șiruri rectilinii sau ușor curbe, rezultate prin realizarea dinților secerilor de fier prin batere (percuție indirectă) cu ajutorul unei dălțițe (poanson) cu secțiune triunghiulară. Unele suprafețe cu impresiuni de percuție au fost reamenajate prin raclaj axial sau abraziune (a doua etapă de folosire a nicovalei). Nicovalele din materii dure animale sunt realizate pe metapodii epifizate de vită (*Bos taurus*) sau prin utilizarea secundară a altor piese - cazul special al piesei discutate cu ocazia de față, amenajate pe suportul din corn de cerb pentru transportat greutăți; ele au fost obținute prin cioplirea razantă, intensă și precisă, a uneia sau mai multor fețe anatomice, abraziune și raclaj, în scopul obținerii unei suprafețe centrale plane sau convexe. Urmele de utilizare au fost produse prin amenajarea dinților secerilor, lungi de 2-3 mm, prin „crestarea” oblică a tășului de pe curbura interioară a lamei secerii prin percuție indirectă, utilizându-se o dălțiță sau dorn (poanson) de fier, probabil cu secțiunea triunghiulară și un ciocan cu partea activă îngustă. Șirurile rectilinii sau ușor curbe de alveole (impresiuni) triunghiulare alungite, lungi în medie de cca 2 mm, dispuse transversal sau oblic față de axul longitudinal al nicovalei, rezultă prin operația de percuție cu ajutorul dălțiței. Acoperirea întregii suprafețe a nicovalei cu șiruri de alveole impunea fie amenajarea și utilizarea unei alte suprafețe a nicovalei (se ajungea, astfel, ca o piesă să aibă maximum patru fețe active, corespunzând celor patru fețe anatomice, amenajate și utilizate succesiv), fie reamenajarea suprafeței deja utilizate prin cioplire, abraziune și raclaj cu unelte metalice, ca în etapa inițială.

Nicovalele amenajate pe metapodii, tibia, maxilare, os coxal etc. de bovine și cal au fost semnalate recent pe teritoriul României; este cazul pieselor descoperite la Histria-Basilica extra muros, jud. Constanța⁷; Ostrov-Durostorum, jud. Constanța⁸; Chitila-Fermă, jud. Ilfov⁹. Pentru alte regiuni ale Europei și Africa de N, cunoaștem din literatura de specialitate avută la dispoziție zeci de piese, unele dintre ele date în epoca elenistică și romană (sec. V.a.Chr. - V p.Chr.), descoperite în cetățile grecești din Bazinul Mării Negre (Olbia, Neapolis, Thanagoria), așezările scito-grecești și getice din regiunile N-pontice¹⁰, altele date între sec. al X-lea - al XVIII-lea, cunoscute în situri din Bazinul Mediteranean (Franța, Spania, Portugalia, Nul Africii)¹¹.

Urmele de utilizare pe care aceste artefacte le păstrează sunt identice sau foarte apropiate morfologic cu/de cele observate pe piesa de la HST-BFL, rezultat al rolului identic de nicovale pentru dințarea tășului secerilor de fier. Reconstituirea exactă a etapelor de fabricare și utilizare a recurs, în egală măsură, la date etnografice și studii experimentale, care au lămurit definitiv aspectele legate de funcționalitatea pieselor în discuție¹². Piesa HST/2002-BFL 6 constituie un caz special; ea nu își găsește, deocamdată, analogii în literatura consultată; piese din corn de cerb amenajate inițial și folosite ca nicovale mai sunt, însă, semnalate (dar neavând morfologia și dimensiunile celei de la Istria), atât pe teritoriul României (un exemplar pe segment de ax de la Durostorum)¹³, cât și pe cel al Republicii Moldova (un exemplar pe segment de rază de la Saharna Nouă)¹⁴.

Mâner din corn de cerb

HST/2002-BFL 7: piesă întreagă, păstrată în condiții foarte bune. Realizată din rază de corn de cerb; are formă generală rectilinie tronconică alungită, secțiuni ovale, extremități rectilinii, perpendiculare pe axul longitudinal al piesei; suprafața lisă este puternic lustruită. La partea proximală a fost amenajată o perforație cu secțiune ovală pentru fixat pe sfoară, dispusă oblic. La partea distală a fost amenajată o perforație axială destinată fixării unei piese metalice, probabil o daltă de fier. La partea distală se observă trei fisuri axiale (apărute în timpul utilizării). Etapele probabile ale confecționării mânerului au fost: prelevarea segmentului de rază de corn de cerb prin tăiere transversală cu ferăstrăul; înlăturarea reliefului anatomic prin raclaj și abraziune; realizarea perforației oblice proximale prin rotația unui vârf litic; realizarea perforației axiale distale prin scobirea țesutului spongios (spongiosa) și grataj. Urme de utilizare: tocirea și lustruirea suprafeței, a extremităților și a marginilor perforației proximale; fisurarea părții distale. Dată neprecizabilă: sec. al II-lea sau sec. al IV-lea - al VI-lea. Mânerele confecționate din materii dure animale (os, corn de cerb, fildeș) sunt elemente receptoare întâlnite frecvent în instrumentarul antic. Ca analogii putem menționa, deocamdată, descoperirile de la Apulum și Avenches, databile în sec. II-III p.Chr.¹⁵

Lotul artefactelor IMDA din Sectorul Basilica cu criptă („Florescu”) augmentat de piesele recuperate în 2002 contribuie, în mod specific, la completarea repertoriului descoperirilor și a datelor referitoare la activitățile complexe aferente etapei de locuire din sec. I-II și probabil al IV-lea - al VI-lea p.Chr. de la Istria, prin documentarea existenței unuia sau mai multor ateliere de prelucrare a materiilor dure animale, ca și a atelierelor de fierărie în care se produceau și se reparau seceri. Această ipoteză este de verificat prin studierea altor loturi de artefacte având aceeași proveniență. Analiza nicovalelor de os și corn de cerb (piese relativ rare, nestudiate sistematic până acum - ne referim la cele provenind din siturile de pe teritoriul României) atinge o problemă unică și complexă privind paleoeconomia și tehnologia antică și interferența diverselor tipuri de industrii - în cazul dat, cea a fierului și cea a materiilor dure animale, respectiv metalurgia fierului, prelucrarea materiilor dure animale și tehnicile agrare de recoltare. Demersul sistematic al analizei IMDA din Sectorul Basilica cu criptă („Florescu”), ca și din celelalte sectoare ale Histriei va trebui continuat prin studii viitoare asupra pieselor provenind din vechile săpături sau din cele recente.

Partea finală a raportului etalează datele extensive privind artefactele analizate: indicativ; coordonate stratigrafice; tip; stare de conservare; descriere; morfometrie (dimensiunile sunt indicate în mm); indicativul este provizoriu.

HST/2002-BFL 6 - S1 Carourile 11-12 -1,15-1,45 m Nr. inv. 3. Nicovală triplă (trei fețe active). Piesă întreagă. Condiții de conservare foarte bune. Amenajată pe segment de ax de corn de cerb; utilizarea secundară a unei piese mai vechi, reprezentând, probabil, un suport cu perforații la extremități, folosit pentru transportarea pe umăr a obiectelor grele, fixate prin atârnare cu sfoară groasă (suport de tip „cobiliță”). Materia primă: corn de cerb, exemplar matur, ax stâng, segment bazal (între Raza 2 și Raza 3); se păstrează bazele razelor. Fețele anatomice au fost fasonate, în prima fază de prelucrare, prin cioplire oblică, în scopul înlăturării reliefului anatomic (canale, perlură); s-au obținut, astfel, pe mai multe planuri, fețe lise (aspect multifacetat). Aceste fețe au fost exploatate în etapa a doua de folosire, ca nicovală. Urme de utilizare: pe fețele posterioară, mediană și laterală ale segmentului de ax se observă serii de impresiuni triunghiulare dispuse în șiruri rectilinii sau ușor curbe, rezultate prin realizarea dinților secerilor de fier prin batere (percuției indirectă) cu ajutorul unei dălțițe (poanson) cu secțiune triunghiulară. Unele suprafețe cu impresiuni de percuție au fost reamenajate prin raclaj sau abraziune (a doua etapă de folosire a nicovalei). Morfometrie: lungime totală 295; extremitatea proximală la nivelul perforației 61/30; partea mezială 41/32; extremitatea distală la nivelul perforației 62/32; diametrul perforației 10. Dată probabilă: sec. al II-lea p.Chr.

HST/2002-BFL 7 - S1 Caroul 14 -1,29 m Narthex Nr. inv. 1. Mâner din corn de cerb; piesă întreagă. Condiții de conservare foarte bune. Materia primă: rază de corn de cerb, segment mezio-distal. Formă generală rectilinie tronconică alungită, secțiuni ovale, extremități rectilinii, perpendiculare pe axul longitudinal al piesei; suprafața lisă puternic lustruită. La partea proximală, în țesutul compact (compacta) și spongios (spongiosa) a fost amenajată o perforație pentru fixat pe sfoară dispusă oblic, de secțiune ovală, cu un capăt la nivelul extremității proximale și altul pe suprafața laterală. La partea distală, în țesutul spongios (spongiosa) a fost amenajată o perforație axială, cu secțiunea pătrată, destinată fixării unei piese metalice, probabil o daltă. La partea distală se observă trei fisuri axiale, de lungimi variabile, generate în urma utilizării uneltei prin presiunea piesei metalice asupra pereților mânerului. Urme de utilizare: tocirea și lustruirea suprafeței, a extremităților și a marginilor perforației proximale; fisurarea părții distale. Morfometrie: lungime totală 107; diametrul extremității proximale 18/16; diametrul părții meziale 16,5/15,5; diametrul extremității distale 13,5/13; lungimea perforației proximale 22; diametrul perforației proximale la extremitatea proximală 10/7; diametrul perforației proximale la partea proximală (lateral) 12/8; lungimea perforației distale cca 20; perforația distală la extremitatea distală 9/9. Dată neprecizabilă: sec. al II-lea e.n. sau sec. al IV-lea - al VI-lea p.Chr.

Note

- 1. Achim, Dabâca, Băldescu 2004; Achim, Băldescu, Munteanu 2008; Achim, Beldiman, Munteanu 2009.

* Contribuțiile drd. Diana-Maria Sztancs la realizarea prezentului raport (aspecte metodologice ale studiului

-
- IMDA; analiza microscopică a pieselor; identificarea și organizarea referințelor bibliografice) se înscrie în programul de pregătire pentru doctorat inițiat în 2007 la Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, Școala Doctorală („Investește în oameni! PROIECT FINANȚAT DIN FONDUL SOCIAL EUROPEAN ID proiect: 7706. Titlul proiectului: „Creșterea rolului studiilor doctorale și a competitivității doctoranzilor într-o Europă unită”, Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, B-dul Victoriei Nr. 10. Sibiu. Uniunea Europeană/ Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale AMPOS DRU/ Fondul Social European POS DRU 2007-2013/ Instrumente structurale 2007-2013/ Ministerul Educației, Cercetării și Inovării OI POS DRU”).
2. Beldiman, Sztancs 2009a; Beldiman, Sztancs 2009b; Beldiman, Sztancs 2009c; Beldiman, Sztancs, Rusu-Bolindeț, Achim, Elefterescu, Bădescu 2009.
 3. Achim, Beldiman, Munteanu 2009.
 4. Beldiman, Sztancs 2007a; Beldiman, Sztancs 2007b; Beldiman, Rusu-Bolindeț, Sztancs 2007; Beldiman, Rusu-Bolindeț, Bădescu, Sztancs 2008a; Beldiman, Rusu-Bolindeț, Bădescu, Sztancs 2008b; Beldiman, Sztancs 2009a; Beldiman, Sztancs 2009b; Beldiman, Sztancs 2009c; Beldiman, Sztancs, Rusu-Bolindeț, Achim, Elefterescu, Bădescu 2009.
 5. Datele asupra nicovalelor din materii dure animale pentru dințarea secerilor ne-au fost puse la dispoziție recent de dr. François Poplin (Muséum National d’Histoire Naturelle, Paris); domnia sa studiază, de peste trei decenii această complexă problematică; îi adresăm mulțumirile noastre și cu ocazia prezentă.
 6. Rusu-Bolindeț et alii 2006; Rusu-Bolindeț et alii 2007; Rusu-Bolindeț et alii 2008 - toate cu bibliografia; Beldiman, Sztancs 2007a; Beldiman, Rusu-Bolindeț, Sztancs 2007; Beldiman, Sztancs 2009a.
 7. Beldiman, Sztancs 2007a; Beldiman, Rusu-Bolindeț, Sztancs 2007; Beldiman, Sztancs 2009a.
 8. Elefterescu 2009; Beldiman, Sztancs 2009c; Beldiman, Sztancs, Rusu-Bolindeț, Achim, Elefterescu, Bădescu 2009; Beldiman, Elefterescu, Sztancs 2009.
 9. Bălășescu, Radu, Nicolae 2003; Boroneanț 2003; Boroneanț 2004; Boronean 2005; Beldiman, Sztancs 2009c; Beldiman, Sztancs, Rusu-Bolindeț, Achim, Elefterescu, Bădescu 2009.
 10. Semenov 1970, p. 186-188, fig. 100-102; Peters 1986, p. 162-163, pl. III/1-11; Arnăuț 2007.
 11. Briois, Poplin, Rodet-Belarbi 1997; Esteban Nadal, Carbonell Roure 2004; Rodet-Belarbi, Esteban Nadal, Forest 2007; Moreno-Garcia, Pimenta, Ruas 2005; Moreno-Garcia, Pimenta, López Aldana, Pajuelo Pando 2007 - toate cu bibliografia; Poplin 2007a; Poplin 2007b.
 12. Esteban Nadal, Carbonell Roure 2004; Moreno-Garcia, Pimenta, Ruas 2005.
 13. Elefterescu 2009; Beldiman, Sztancs 2009c; Beldiman, Sztancs, Rusu-Bolindeț, Achim, Elefterescu, Bădescu 2009; Beldiman, Elefterescu, Sztancs 2009.
 14. Arnăuț 2007, p. 302, fig. 1/3.
 15. Ciugudean 1997, p. 34, 175, fig. XXV/7; Schenk 2008, p. 43-45, 265, 308, 310, fig. 26, 107/383-384 (mânere), 150, 152 (eboșe de mânere din corn de cerb).
-

Informații suplimentare online

[Raportul 4330 din cronică.cimec.ro](http://raportul4330.cimec.ro)

[Localizare pe hartă, folosind Mapserver Cimec.ro](http://localizare.pe.harta.folosind.mapserver.cimec.ro)
